

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-8>

УДК 341.64:061.1ЄС

Ключникова Н.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РЕФОРМА В СУДОВІЙ СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Центральне місце в механізмі захисту норм європейського права займає судова система Європейського Союзу. У статті досліджено процес реформування Суду ЄС як спроби вирішення поточних проблем функціонування судової системи Європейського Союзу. Висвітлено теоретичні та практичні аспекти розвитку судової інституції в Європейському Союзі. Акцентовано увагу на еволюції інституту спеціалізованих судових палат як один з основних напрямків проведення реформи, а також проаналізовані основні причини таких змін та наслідки ліквідації. Автором робиться висновок про необхідність подальшого удосконалення судового механізму Європейського Союзу з метою виправлення існуючих недоліків та підвищення ефективності судового захисту.

Ключові слова: трибунал, реформа, судові палати, юрисдикція, повноваження, спеціалізований трибунал, Європейський Союз, цивільна служба.

Kliuchnykova Natalia

Yaroslav Mydryi National Law University

THE REFORM IN THE JUDICIAL SYSTEM OF THE EUROPEAN UNION

Summary. The article provides comprehensive research and analysis of the process of reforming the judicial system of the European Union. Central to the mechanism for defending the rules of European law is the judicial system of the European Union. Among the institutions of the European Union, the Court of Justice of the European Union is the guarantor of the observance of EU law, its official interpretation, and its proper application by both Member States, and as individuals as legal entities. Therefore, the author analyzes the process of these changes researching as theoretical as practical aspects of the development of a judicial institution in the European Union. The normative acts that regulated the process of reforming the EU judicial mechanism in previous times and nowadays are analyzed. Problems that appeared during the evolution of the Court of Justice and the issues raised during the reform now were described. Reasons for their occurrence were analyzed. The author of the article paid attention to the factors that led to this reform. First of all, they include the Court's overburdening and the immediate inability to hear the case within a reasonable time. Emphasis is placed on the evolution of the specialized court chambers institute as one of the main areas of reform, as well as the main reasons for such changes and the consequences of liquidation. The author's views on the reform process of the European Union, which began in late 2015 and continues to this day are highlighted in the article. Conclusions were made on disadvantages of the judicial reform that has been conducted. The author also expressed his views on the refinement of the transformed model of the European judicial system. Therefore, reform of the European judicial system needs further improvement. Organizational measures are proposed to increase the efficiency of the work of the Court of Justice for the proper implementation of the tasks set out in the founding treaties and human rights acts. As one of the solutions to this question was the creation of Specialized Chambers to deal with specific categories of cases, such as the IPR Chamber, the Patent Law Chamber, the Public Service Dispute Settlement Chamber, etc.

Keywords: tribunal, reform, chambers of justice, jurisdiction, powers, specialized tribunal, the European Union, civil service.

Постановка проблеми. З-поміж інституцій Європейського Союзу гарантом дотримання права ЄС, його офіційного тлумачення, а також належного застосування як державами-членами, так і фізичними і юридичними особами, виступає Суд Європейського Союзу. За довгі роки свого функціонування Суд ЄС, будучи одним з повноправних інститутів Європейського Союзу, завоював беззаперечний авторитет гаранта європейського права. Беручи до уваги яку важливу роль він відіграє в інституційній системі ЄС питання судового реформування є важливими для дослідження.

Не дивлячись на той факт, що головний судовий інститут Європейського Союзу протягом всієї історії свого існування характеризувався еволюційною мінливістю, темпи його змін раніше не були настільки приголомшливо стрімкими. Реформування було викликано необхідністю вирішення накопичених проблем, які буквально пронизували всю судову систему Європейсько-

го Союзу. Вдосконалення правової системи ЄС, скорочення строків розгляду справ, оптимізація роботи судового механізму є основними напрямками реформування.

Актуальність теми. Незважаючи на те, що питанням еволюції, правового статусу та компетенції Суду ЄС присвячена значна кількість наукових праць як західноєвропейських, так і вітчизняних науковців, тематиці останніх змін в судовій системі Європейського Союзу не приділено значної уваги. Остання реформа судового механізму ЄС розпочалась в кінці 2015 року і не завершена дотепер, тому незначний проміжок часу з моменту перетворень, чисельні зміни даної інституції та низький рівень її дослідження свідчать про актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців дослідженням даного питання займалися: такі науковці як І. Грицяк, Т. Комарова, В. Муравйов, Т. Анакіна, К. Бережна, К. Каруба, М. Гейбл,

Ф. Гофмайстер, А. Алемано, К. Ленартс, Г. Де Вайле, Л. Ентін.

Метою статті є висвітлення особливостей реформування Суду ЄС, виявлення причин останніх змін судової системи Європейського Союзу та аналіз проблемних питань, які виникають на практиці в результаті реформи.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні судова система ЄС зазнає чималих змін в ході проведення реформи, яка розпочалась в кінці 2015 року. На даний момент перетворення торкнулись не тільки чисельності апарату, повноважень посадових осіб, вимог до кадрів, але й самих судових органів.

У даний час до структури судової системи ЄС входить Загальний суд і Суд справедливості, а також передбачена можливість створення спеціалізованих судових палат з окремих видів позовів або проваджень в особливих галузях. Така система була утверджена в 2016 році, після ліквідації Трибуналу з питань цивільної служби. Суд Європейських співтовариств тривалий час був єдиним судовим інститутом, покликаний забезпечити однакове розуміння і застосування європейського права. В порівняно короткі терміни йому вдалось утвердитися в якості високоавторитетного і неупередженого органу. Так діючи в межах своєї компетенції, Суд Європейських співтовариств сформулював багато важливих для розвитку інтеграційного процесу принципів та концептуальних положень.

Однак зростаюча активність Суду ЄС привела до того, що у зв'язку з великою кількістю прийнятих до розгляду справ збільшувалися терміни їх розгляду і стала падати ефективність роботи Суду. Відповідно було прийнято рішення про створення додаткової ланки європейської судової системи – Суду першої інстанції, до юрисдикції якого перейшли справи за скаргами фізичних та юридичних осіб на дії (бездіяльності) інститутів і органів ЄС, а також службові спори – спори, що виникають у зв'язку з проходженням цивільної служби в Європейських співтовариствах. Він кваліфікувався як допоміжна інстанція Суду Європейських співтовариств, покликана розвантажити останній від розгляду зазначених категорій справ і поліпшити процес судочинства. Зазначені цілі були багато в чому досягнуті, проте вирішити проблему повністю не вдалося.

Головна реформа судової системи відбулася з прийняттям Ніццького договору, в результаті якої істотно змінилися структура судової системи і статус судових установ [4]. Відповідно до положень даного договору була створена триланкова судова система, яка передбачала можливість створення нових судових органів спеціальної юрисдикції як третю (нижню) ланку судової системи ЄС – «спеціалізовані трибунали».

У 2004 р. був створений перший спеціалізований трибунал Європейського Союзу – Трибунал у справах публічної служби, до юрисдикції якого перейшли спори між органами чи установами Європейського Союзу та їх службовцями [5, с. 124]. Трибунал у справах публічної служби розпочав роботу в 2006 р., і до моменту ліквідації був єдиним спеціалізованим трибуналом. Відповідно до положень Додатку № 1 до Протоколу № 3 Про Статут Суду Європейського союзу, Три-

бунал у справах публічної служби Європейського Союзу (далі іменований «Трибунал у справах публічної служби») здійснював по першій інстанції повноваження з вирішення спорів між Союзом і його співробітниками на підставі статті 270 Договору про функціонування Європейського Союзу, включаючи спори між будь-яким органом або агенцією і його службовцями, які віднесені до юрисдикції Суду Європейського Союзу [6].

Трибунал у справах публічної служби складався з семи суддів, які призначалися Радою ЄС терміном на шість років із правом переобрання на ці посади. Слід зазначити, що кількість суддів Рада ЄС могла збільшити на вимогу Суду. На трирічний термін судді обирали Голову Трибуналу, повноваження якого могли поновлюватися. Трибунал публічної служби мав власний секретаріат, а для адміністративних, лінгвістичних та інших потреб він мав можливість використовувати служби Суду.

Засідання проводились в рамках палат, що складалися з трьох суддів. Однак у деяких випадках залежно від складності розглядуваної справи, він міг слухати справи на пленумі, в рамках палати з п'яти суддів або в складі одного судді. Юрисдикція суду поширювалась на усі органи та їх працівників, крім вирішення спорів між державами-членами ЄС та їх посадовими і службовими особами, які належали до юрисдикції національних судів цих держав. Справи, що розглядалися Трибуналом, охоплювали питання не тільки власне трудових відносин, таких як прийом на роботу, просування по службі і т.д., але й соціального захисту, наприклад нещасних випадків на виробництві, інвалідність, стан здоров'я працівника тощо.

У ході проведення судової реформи в 2016 році було прийнято рішення щодо ліквідації Трибуналу у справах публічної служби Європейського Союзу. Основними причинами припинення його діяльності є: 1. Незначне навантаження – зниження кількості справ призвело до гальмування діяльності Трибуналу; 2. Невиправдані витрати на його утримання. У результаті відбулося злиття Трибуналу у справах публічної служби з Судом загальної юрисдикції, з переданням справ Трибуналу останньому. Велике навантаження Загального суду, що було спричинено зростанням кількості нових справ, складністю питань, які вони містили, широка предметна юрисдикція, а також передача справ Трибуналу у справах публічної служби у зв'язку з вищезазначеними змінами, призводило до негативних наслідків як для Інституцій Європейського Союзу, так і для його громадян.

Серед двох основних концепцій реформування судової системи, які пропонувалися вченими – правниками ще з перших етапів судових перетворень, зміст яких мав наступні ідеї: 1) реформування організаційної структури судових інстанцій Європейського Союзу шляхом збільшення кількості спеціалізованих судів; 2) реформування судової системи шляхом збільшення кількості суддів, більшу підтримку отримала друга і вперше було прийнято рішення про збільшення чисельності суддівського корпусу, а не судових одиниць [7].

У зв'язку з цим Парламент та Рада ЄС прийняли Регламент (ЄС, Євроатом) 2015/2422 щодо

внесення змін до Протоколу №3 Статуту Суду правосуддя ЄС від 16 грудня 2015 р. [8]. Відповідно до цих змін кількість суддів у Загальному суді фіксується на рівні 56 (по два судді від кожної держави-члена), і це збільшення суддівського корпусу відбулося у три етапи: 25 грудня 2015 р. призначили 12 нових суддів; 1 вересня 2016р. разом із переданням юрисдикції Трибуналу з питань цивільної служби до Загального суду перейшли 7 суддів, які виконували у ньому обов'язки, а також персонал та усі технічні ресурси; 1 вересня 2019 р. дев'ять нових суддів обійняли посади без залучення нових членів секретаріату та іншого адміністративного персоналу. Такі реорганізаційні заходи мають слугувати забезпеченню ефективності діяльності Загального суду у поєднанні із принципом рівності усіх суддів [9, с. 85].

Висновки. Розглянувши особливості судової реформи Європейського Союзу, ознайомившись з історичними передумовами останньої, а також виокремили чинники, що сприяли її реалізації,

можна зробити висновок, що на сьогодні модель європейської судової системи не є ідеальною. Залишилися не до кінця вирішені питання навантаження Судів, розгляду справ у розумні строки відповідно до положень ст. 47 Хартії про основоположні права ЄС і ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, формування суддівського корпусу відповідно до умов рівного представлення держав-членів Європейського Союзу, а також гендерного балансу тощо.

Підвищенню ефективності роботи Суду ЄС може сприяти створення Спеціалізованих палат, які будуть розглядати окремі категорії справ, такі як палата з розгляду справ права інтелектуальної власності, палата з питань Патентного права, палата по врегулюванню спорів у сфері публічної служби і т.д. Це було б модернізована версія ліквідованого Трибуналу у справах публічної служби, яка б остаточно завершила процес реформування і зробила б досконалою судову систему Європейського Союзу.

Список літератури:

1. Комарова Т.В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу : монографія. Харків : Право, 2010. 360 с.
2. Комарова Т.В. Вплив Суду Європейського Союзу на розвиток права та інститутів ЄС. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за ред. І.В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. Розд. 8. С. 171–202.
3. Комарова Т.В. Формування суддівського корпусу в Європейському Союзі: останні тенденції. *Проблеми законності*. 2018. № 141. С. 201–213.
4. Ніщський договір від 26 лютого 2001 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_261 (дата звернення: 17.10.2019).
5. Кавешников Н.Ю. Лиссабонський договір: як змінюється Європейський Союз. 2009. URL: http://www.perspectivy.info/oykumena/politika/lissabonskij_dogovor_kak_menajetsa_jevropejskij_sozuz_2009-12-22.htm (дата звернення: 17.10.2019).
6. Протокол (№ 3) про Статут Суду Європейського Союзу від 17.04.1957 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_618 (дата звернення: 17.10.2019).
7. Кротінов В.А. Perezavantazhenня судових систем ЄС і України: спільні потреби та принципи. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 1. С. 151–158.
8. Регламент Парламенту та Ради (ЄС, Євратом) 2015/2422 щодо внесення змін до Протоколу № 3 Статуту Суду правосуддя ЄС від 16 грудня 2015 р. URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R2422&qid=1500292632025> (дата звернення: 17.03.2018).
9. Комарова Т.В. Організація судової системи Європейського союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. Т. 25, № 1. С. 79–96.

References:

1. Komarova, T.V. (2010). The Jurisdiction of the European Court of Justice : monography [Jurisdiction of the Court of Justice of the European Union]. Kharkiv: Pravo. (in Ukrainian)
2. Komarova, T. (2012). Vplyv Sudu Yevropejskogo Soyuzu na rozvytok prava ta instytutiv YeS. Istoriya yevropejskoyi integraciyi vid Rymskoyi imperiyi do Yevropejskogo Soyuzu : monografiya [Impact of the Court of Justice of the European Union on the development of EU law and institutions. History of European integration from the Roman Empire to the European Union] / za red. I.V. Yakovyuka. Kyiv: Red. zhurn. «Pravo Ukrainy», Rozd. 8, pp. 171–202. (in Ukrainian)
3. Komarova, T. (2018). Formuvannya suddivskogo korpusu v Yevropejskomu Soyuzi: ostanni tendenciyi [Formation of the judiciary in the European Union: recent trends]. *Problemy zakonnosti*, vol. 141, pp. 201–213. (in Ukrainian)
4. Treaty of Nice: Adoption of 26.02.2001 / Database «Legislation of Ukraine». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_261 (accessed: 17/10/2019).
5. Kaveshnikov, N.Yu. (2009). Lyssabonskyj dogovor: kak menyaetsya Evropejskij Soyuz [The Lisbon Treaty: how the European Union is changing]. URL: http://www.perspectivy.info/oykumena/politika/lissabonskij_dogovor_kak_menajetsa_jevropejskij_sozuz_2009-12-22.htm
6. Protocol (No 3) on the statute of the Court of Justice of the European Union: Adoption of 17.04.1957 // Database «Legislation of Ukraine». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_618 (accessed: 17.10.2019).
7. Krotinov, V.A. (2016). Perezavantazhenня sudovyx system YeS i Ukrainy: spilni potreby ta pryncypy [Restart the judicial systems of the EU and Ukraine, needs and common principles]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verhovnoyi Rady Ukrainy*, no. 1, pp. 151–158. (in Ukrainian)
8. Regulation (EU, Euratom) 2015/2422 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2015 amending Protocol No 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R2422&qid=1500292632025> (accessed: 17.03.2018).
9. Komarova, T.V. (2018). Organizaciya sudovoyi systemy Yevropejskogo soyuzu [Organization of the judicial system of the European Union] *Visnyk Nacionalnoyi akademiyi pravovyx nauk Ukrainy*, vol. 25, no. 1, pp. 79–96. (in Ukrainian)